1837 ▪ 1977

EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

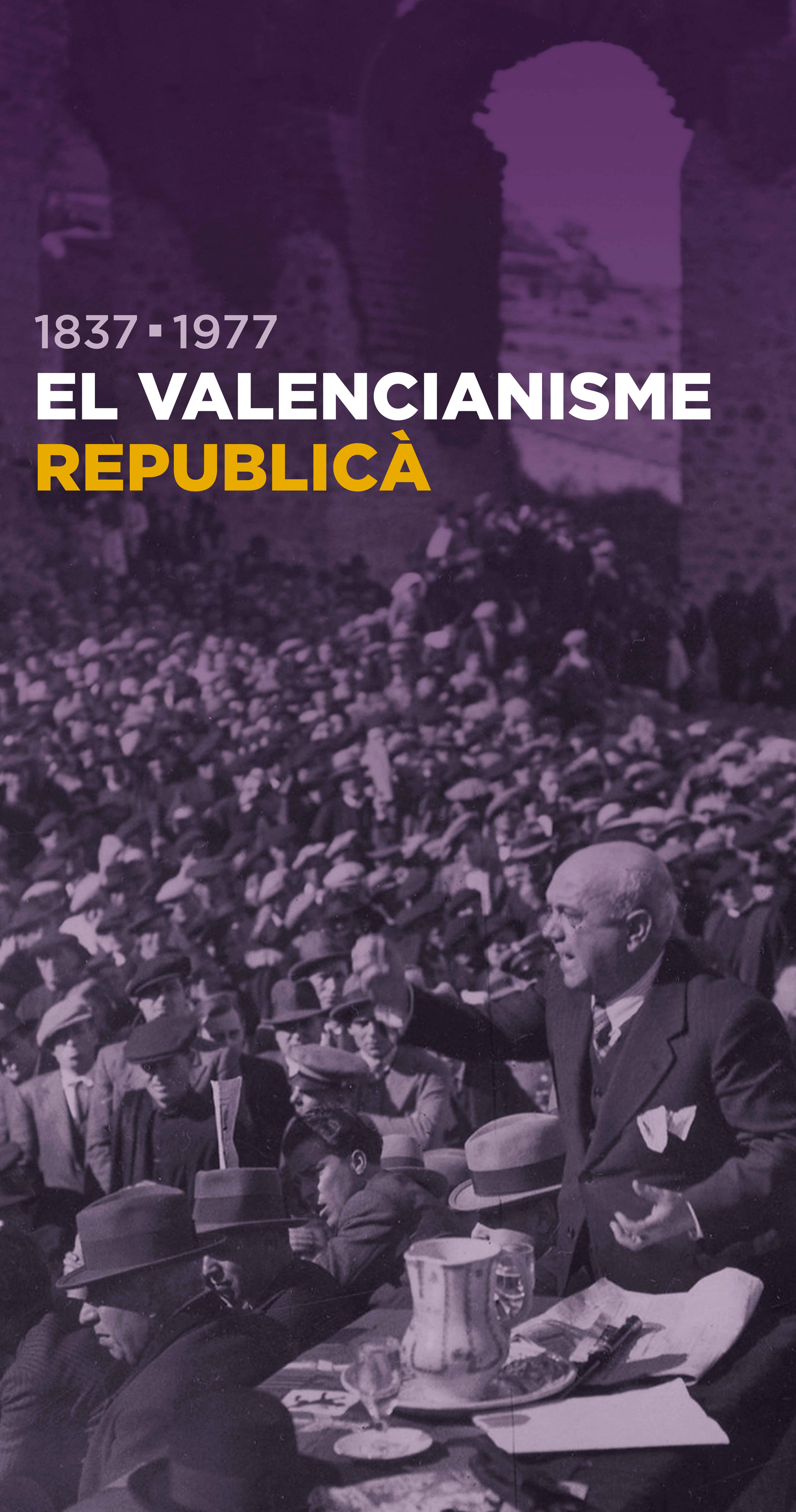

1837 · 1977

EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

EXPOSICIÓ ITINERANT

DIRECCIÓ — JOSEP VALL
ASSESSORAMENT HISTÒRIC — ANTONI FURIÓ I PAU VICIANO
DOCUMENTACIÓ — ARNAU ALBERT
DISSENY GRÀFIC — JORDI VINYETS / GLÒRIA COMELLAS

FUNDACIÓ **JOSEP IRLA**

AGRAÏMENTS

Pilar Azuar
Pere-Enric Barreda
Isaïes Blesa
Toni Carrasquer
Laia Climent
Agustí Colomer
Santi Cortés
Oriol Falguera
Paco Galiano
Lola Garcia Hinarejos
Santiago Linares
Lluís Miró
Gustau Muñoz
Salvador Oliver
Vicent Olmos
Francesc Pérez Moragón
Carme Pinyana
Vicent Pitarch
Francesc Rodrigo
Nati Romeu
Elena Sànchez Almela
Benito Sanz
Vicent Simbor
Enric Tàrrega
Abel Thous
Santi Vallés

IMATGES

ACF Agustí Colomer Ferràndiz
AGA Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares
AHCB Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AMAct Arxiu Municipal d'Alacant
AMAlc Arxiu Municipal d'Alcoi
AMAz Arxiu Municipal d'Alzira
AMCcx Arxiu Municipal de Carcaixent
AMCtl Arxiu Municipal de Castelló de la Plana
AMM Arxiu Municipal de Massanassa
AMO Arxiu Municipal d'Ontinyent
AMTM Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià
AMX Arxiu Municipal de Xàtiva
AVL Acadèmia Valenciana de la Llengua
BC Biblioteca de Catalunya
BGM Biblioteca Gabriel Miró, Alacant
BPA Biblioteca Pública Arús, Barcelona
BPPA Biblioteca Pública Provincial d'Alacant
BPR-CRAI-UB Biblioteca del Pavelló de la República, Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació, Universitat de Barcelona
BVNP Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu
CDMH Centro de Documentación de la Memoria Histórica, Salamanca
CJF Casa Joan Fuster, Sueca
CLR Centre de Lectura de Reus, Fons Pere Anguera
CVC Consell Valencià de Cultura
EA Editorial Afers, Catarroja-Barcelona
ECC Eliseu Climent i Corberà
ED Editorial Denes, València
FCEVBI Fundació Centre d'Estudis Vicent Blasco Ibàñez, València
FCV Fundació Caixa de Vinaròs
FJI Fundació Josep Irla, Barcelona
FLC Fundació Lluís Carulla, Barcelona
HAV Hemeroteca de l'Ajuntament de València
HMM Hemeroteca Municipal de Madrid
IAAH-AM Institut Amatller d'Art Hispànic – Arxiu Mas, Barcelona
IEC Institut d'Estudis Catalans
IISH International Institute of Social History, Amsterdam
JR Jean Ribière, Perpinyà
LV La Vanguardia
MSC Manuel Sanchis-Guarner Cabanilles
SO Serra d'Or
UAB Universitat Autònoma de Barcelona
VPA Vicent Pitarch i Almela

1837 ▪ 1977

EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

El valencianisme republicà és producte del **conjunt d'idees, llibres, publicacions, entitats, iniciatives, fets i personatges que des de mitjans del segle XIX reivindiquen els trets nacionals del poble valencià** i la seua vinculació amb la resta de terres de llengua catalana, i van lligant progressivament el seu futur en llibertat a un projecte democràtic de renovació cultural, cívica i política d'arrels republicanes.

La història del valencianisme republicà és la crònica del lent despertar d'un poble silenciat, de **la lluita per la recuperació lingüística, cultural i nacional del País Valencià.** D'una lluita conduïda a través de l'acció cultural, cívica i política.

Aquesta exposició itinerant ret **homenatge a totes les generacions de valencianistes** que han protagonitzat aquesta lluita.

1

1837 · 1900
LES ARRELS POPULARS: PREMSA SATÍRICA I SAINETS

La pèrdua dels Furs subsegüent a la derrota **en la Guerra de Successió** —a **la Batalla d'Almansa** de 1707— comporta la fi de l'Estat valencià articulat des de la creació del Regne de València. Com poc després el Principat de Catalunya i les Illes Balears, **el País Valencià perd amb el seu dret foral, l'autogovern i les llibertats nacionals** i és assimilat definitivament als costums, usatges i lleis de Castella.

En aquest context històric s'accelera el procés de substitució lingüística a tots els Països Catalans. A nivell sociolingüístic **el castellà, l'única oficial, esdevé la llengua de prestigi de les classes dominants** —la burocràcia estatal, els nobles terratinents, la burgesia industrial i financera, l'oligarquia agrària i comercial i els professionals liberals— i, com a tal, utilitzada per ascendir socialment. **El català, continuarà sent, però, la llengua de les classes populars** —petits comerciants, botiguers, menestrals, llauradors...— que no l'abandonaran mai, malgrat no gaudir de cap reconeixement institucional.

La Revolució Francesa i la fi de l'Antic Règim porten aires de canvi. És així com **des de mitjans del segle XIX el valencià comença a recuperar espais d'ús públic amb una important literatura popular** vinculada tant a un nou mitjà de comunicació de masses, la premsa —les publicacions satíriques— com a noves formes de teatre —el sainet—, així com als epigrames i a la poesia fallera.

El periodisme popular en valencià, sortejant censures, pren el model exitós de *El Mole,* —fundat per **Josep Maria Bonilla** el 1837 a València—, al qual seguiran dotzenes de publicacions de caire liberal, carlí o republicà al llarg del segle XIX, des de Vinaròs fins a Elx.

El sainet, fidel reflex de la vida de la menestralia, esdevé el **divertiment popular per excel·lència** en el qual destaquen dos autors: **Josep Bernat i Baldoví i Eduard Escalante.**

Premsa satírica i sainets, utilitzant un registre popular, vital i faceciós posen les bases d'una **incipient recuperació lingüística.**

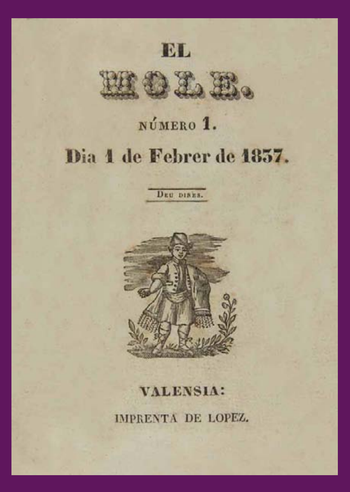
EL
MOLE.
NÚMERO 1.
Dia 1 de Febrer de 1837.
Deu dines.
VALENSIA:
IMPRENTA DE LOPEZ.

València, 1837-1870
El Mole
BVNP

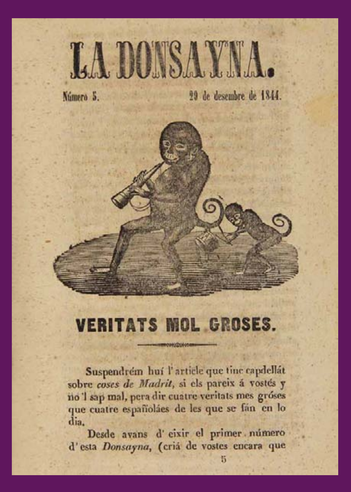
LA DONSAYNA.
Número 5. 29 de desembre de 1844.
VERITATS MOL GROSES.
Suspendrém hui l'article que tinc capdellát sobre *coses de Madrit*, si els pareix á vostés y no 'l asp mal, pera dir cuatre veritats mes grósses que cuatre espanyolás de les que se fan en lo dia.
Desde avans d' eixir el primer número d'esta *Donsayna*, (criá de vostes encara que

València, 1844-1845
La Donsayna
BVNP

4 dinés. Valensia, Novembre 15.-1862. Núm. 42
EL TIO NELO,
periódic joco-satíric y burlesc.
EL DIALECTE VALENSIÁ.
Desde qu'eixa moderna *Traviatta* qu'es nomena *Moda*, no contenta en manifestechar en los tallers de sastres y modistes ha arribat á capdellar el enteniment y les acsions dels hómens, passe com á moneda corrent les toneries y neseitats mes grósses, cuant se mira com á verdadera estravagansia lo c'a vóltes mes posat está en raho.
Este curt preambul habrá deixat chelats á alguns de vostés, que tal vólta dirán pera la sehua camisa: sasó pareix una enfreta de pare mestre.»
Pues señor no, res d'aixó, sinó que m'acaba de picar la pusa del patriotisme, y amistosament, y aixi á lo natural, com Deu m'ha fet, vaig á defendre una cuestió de patria. No's creguen vostés ohuir al final el himne de Riego.
La cuestió es esta:
¿Per qué, obligats per la móda y un *quis nel qui* de inosent petulansia, mirem cheneralment aixi com á fruta ya pasá la nostra llengua nativa?

València, 1862-1870
El Tio Nelo
BC

EL NÓU PARDALÓT
SEMANARI D' ENTRETENIMENT Y PASATEMPS
SOBRE..... CUALSEVOL COSA, MICS SOBRE LLETJÓ NI SOBRE POLÍTICA
Any I. Abril, 22 d' Abril de 1866. Núm. 5.
Consumidors y consumits.
LO QUE SOM Y LO QUE VOLEM
PEDRAETES

Alcoi, 1866
El Nóu Pardalót
AMAlc

L' AMETRALLAORA CARLISTA.
Quatre descarregues al mes.
Ah primer. 5.ª Metrallá.
DEU, PATRIA Y REY.
Valensia 14 de Mach de 1871.
POR, MOLTA POR.

València, 1871
L'Ametrallaora Carlista
BC

Any I. Disapte 28 de Abril de 1877. Núm. 1.
EL BOU SOLT.
Semanari impolític.
AL BOU! AL BOU!!!...

València, 1877
El Bou Solt
BVNP

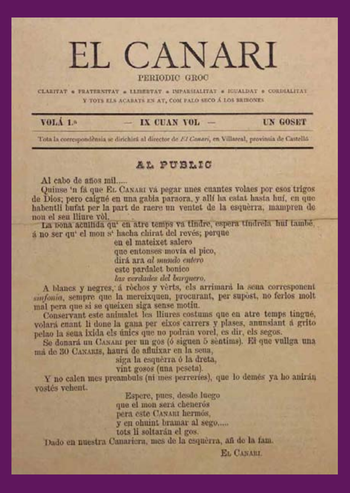
EL CANARI
PERIODIC GROC
VOLÁ L.ª — IX CUAN VOL — UN GOSET
AL PUBLIC

Vila-real, 1883
El Canari
AMCtl

EL CHORNALER
PERIODIC DEFENSOR DELS QUE TREBALLEN Y NO MENCHEN
ensemig astrim dels que menchen y no treballen

València, 1883-1884
El Chornaler
IISH

EL BOU
SEMANARI SATIRIC, POLITIC INDEPENDENT.
ALL Y OLI MONESPAL.

Elx, 1885-1886
El Bou
BC

EL CULLEROT
SEMANARIO SATÍRICO FESTIVO, HUMORÍSTICO, Y DE INTERESES MATERIALES
SE PUBLICA LOS DOMINGOS DE MAÑ.

Alacant, 1884-1890
El Cullerot
BPPA

GARROTÁ DE SEGO
SEMANARI SATÍRIC E INDEPENDENT
SE PUBLICA ELS DUMENCHES
AL PÚBLIC
Garrot en alt

Alacant, 1888
Garrotá de Sego
BGM

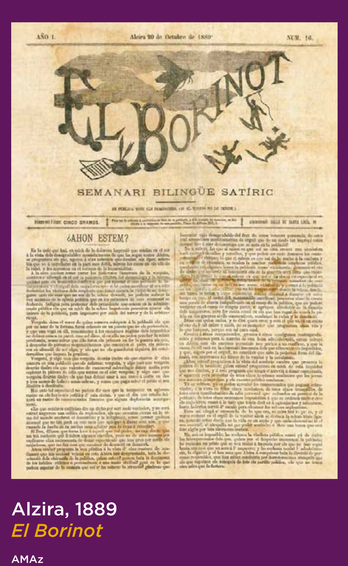
EL BORINOT
SEMANARI BILINGÜE SATÍRIC
¿AHON ESTEM?

Alzira, 1889
El Borinot
AMAz

EL CUDOL
PERIODICH QUE ALLA VOREM LO QUE SERA
Preu de la entrá. UN GOSET.
A LLISTA DE COBRUS.
A LA PRENSA
LO QUE SOM Y LO QUE VOLEM
PEDRAETES

Xàtiva, 1889-1890
El Cudol
AMX

EL FRARE
Periodich satirich
SERMÓ DEL DIA

Castelló, 1894
El Frare
AMCtl

LA FULLA DE COL
Paperet satiric, escrit en vinarossenc
Als compañs
Al qui mos llixca

Vinaròs, 1896
La Fulla de Col
FCV

Eduard Escalante

1837 · 1977
EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

2

1859 · 1900
LES ARRELS CULTES: ROMANTICISME I RENAIXENÇA LITERÀRIA

A Europa els canvis socials de la Revolució Industrial condueixen al sorgiment del **Romanticisme, un moviment cultural que revaloritza** la connexió de l'home amb la natura i en conseqüència **els costums populars i les cultures nacionals. Vicent Boix** —com el seu amic Víctor Balaguer al Principat— n'és el principal difusor al País Valencià.

Boix reivindica **tres elements històrics que conformaran l'imaginari valencià al llarg del segle XIX:** la figura èpica de **Jaume I,** com a pare fundador del poble valencià; **els Furs,** la «sàvia» constitució que en ser abolida en 1707 inicia la decadència del país; i, en sintonia amb la tradició liberal, **les Germanies,** com a revolta popular contra l'absolutisme.

El Romanticisme també identifica llengua i pàtria. Així, el 1859, **un Certamen literari celebrat a València** —amb motiu del quart centenari de la mort d'Ausiàs Marc— **inicia la Renaixença literària, que es vincula amb la de Catalunya i les Illes,** i connectarà amb els felibres provençals.

Al País Valencià la Renaixença s'articula bàsicament a través de **Lo Rat Penat, la primera entitat cultural valencianista** —fundada el 1878 per **Constantí Llombart** i amb Boix com a president honorari— que treballa per restablir **un ús culte de la llengua** amb la celebració de **Jocs Florals oberts a tots els territoris de llengua catalana,** redescobrir el país a través de **l'excursionisme intel·lectual** i reconstruïr un **àmbit simbòlic valencià.**

D'entre les dotzenes de figures de la Renaixença valenciana, en destaquen dues amb llum pròpia: **Teodor Llorente, el patriarca** que amb la seua brillant obra poètica implanta un model de llengua culta i d'alt nivell depurada de castellanismes; i **Constantí Llombart, el poeta popular,** el precedent més preclar del valencianisme republicà.

Tot i les evidents aportacions positives al desvetllament nacional, **la Renaixença aposta per un valencianisme apolític** i per tant ineficaç per fer front als reptes socials i culturals que el país té plantejats.

Montserrat, 8 de maig de 1868
Visita de poetes valencians, catalans i provençals al Monestir de Montserrat en ocasió de la celebració dels Jocs Florals de Barcelona. D'esquerra a dreta, a la fila superior: Celestí Barallat, Vicent Venceslau Querol, Vergés, Josep Maria Torres Belda i Josep Maria Arnau; a la fila del mig, Conrad Roure, Lluís Roca, Frederic Mistral, Albert de Quintana, Víctor Balaguer, J. Sala, William Charles Bonaparte-Wyse i Rafael Ferrer i Bigné; i asseguts a terra, Eduard Vidal i Valenciano, Loís Romieu, Teodor Llorente i Paul Meyer.
IAAH-AM

València, 1881
Grup d'escriptors, artistes i socis de Lo Rat-Penat. D'esquerra a dreta: a la fila superior, Ramon Lladró i Malll, Joan Reig i Flores, Regal i Llorente, Honorat Berga, Sorin, Montes, Bergon i Gargallo; a la segona, Víctor Iranzo, G. Zahonero, Frederic Tormo, Andreu, Lluís Tramoyeres, Josep Martínez Aloy, Antoni Cidon i Salvador; a la tercera, Josep Bodria, Félix Pizcueta, Rafael Ferrer i Bigné, Jacint Labaila, Teodor Llorente, Eduard Escalante i Josep d'Orga; asseguts, Francesc Martí i Grajales, Josep Maria Puig i Torralva, Juli Oltra, Ferran Reig i Flores, Hernández i Vicent Peydró.
BVNP

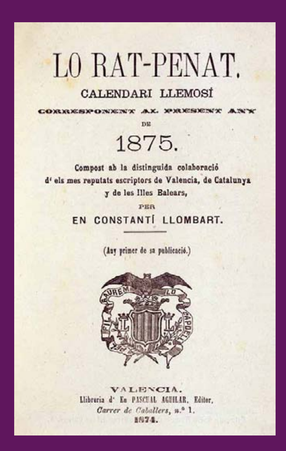

València, 1874
Lo Rat-Penat. Calendari Llemosí.
L'emblemàtica primera publicació de la Renaixença valenciana, editada per Constantí Llombart.
AVL

València, 1897
Medalla de reina dels Jocs Florals de València de Josefina Llorente, filla de Teodor Llorente
AVL

València, 1 de gener de 1885
Lo Rat-Penat. Periódich Literari Quincenal, dirigit per Constantí Llombart.
AVL

Vilallonga, 9 de juny de 1905
Excursió de Lo Rat-Penat. Asseguts a la garrofera: Teodor Llorente i Roc Chabàs. Amb gaiato, Josep Sanchis i Sivera.
ED

Teodor Llorente

1837 · 1977
EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

3

1900 · 1918
EL PRIMER VALENCIANISME POLÍTIC

La independència, el 1898, de les darreres colònies d'ultramar —Cuba i Filipines— accelera **el procés de decadència espanyola i les respostes regeneracionistes de caire autonomista** des de les perifèries peninsulars.

El 1902 el vicepresident de Lo Rat Penat, **Faustí Barberà,** pronuncia la conferència ***De Regionalisme i Valentinicultura,*** **el primer document doctrinal del valencianisme polític.** I el 1904 funda i presideix València Nova, la primera societat política valencianista.

El 1907, València Nova —en commemoració del segon centenari de la batalla d'Almansa— convoca la **Primera Assemblea Regionalista Valenciana,** emmirallada en l'exitós moviment de la Solidaritat Catalana.

L'Assemblea és **el primer intent per articular un acord ampli i transversal de suport a un programa mínim: l'autonomia política i la cooficialitat del valencià,** que impulsat des del valencianisme vol superar les seues fronteres i fer-lo extensiu a tot l'espectre polític. Malgrat el suport dels republicans sorianistes i dels carlins, la Solidaritat Valenciana no veurà mai la llum boicotejada pels republicans blasquistes i els conservadors.

D'aquest relatiu fracàs, però, **naix el 1908 Joventut Valencianista,** des d'on una nova i activa generació —liderada per **Maximilià Thous i Orts, Miquel Duran i Tortajada i Eduard Martínez Ferrando**— desvinculada ja del tot del ratpenatisme, va dotant-se d'unes bases doctrinals cada vegada més sòlides, que noves publicacions ajuden a difondre: *El Poble Valencià, Lo Crit de la Pàtria, Renaiximent, Terra Valenciana...*

Amb la creació, el 1915, de **Joventut Nacionalista Republicana** —liderada pels joves blasquistes **Rafael Trullenque, Juli Just i Enric Duran i Tortajada**— per primera vegada **conflueixen en una mateixa organització el valencianisme i el republicanisme,** les estratègies polítiques més dinàmiques i rupturistes enfront el caciquisme, el centralisme i la degradació de l'Estat espanyol.

29 de juny de 1907
Anvers de la postal editada amb motiu de la Primera Assemblea Regionalista Valenciana, impulsada per València Nova, que exalta l'agermanament del País Valencià i Catalunya a través d'imatges que simbolitzen l'un i l'altra: la llauradora i la pubilla, el Miquelet i Montserrat, l'agricultura i la indústria, l'escut de la ciutat de València i el del Principat.

ACF

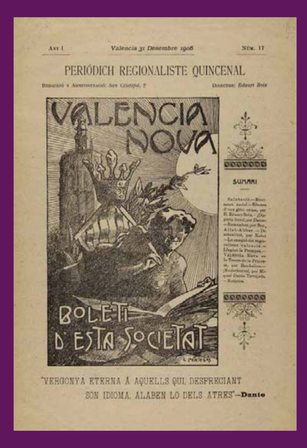

València,
31 de desembre de 1906
Valencia Nova. La publicació de la primera societat política valencianista.

BVNP

València, 21 de juny de 1908
Terra Valenciana.
Editada pel Centre Regionalista.

BVNP

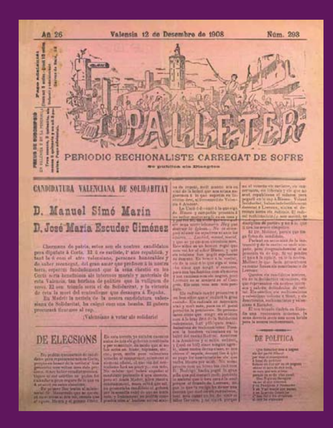

València,
12 de desembre de 1908
El Palleter. El setmanari carlí es fa ressò de la candidatura «solidària» formada per un carlí i un republicà.

BC

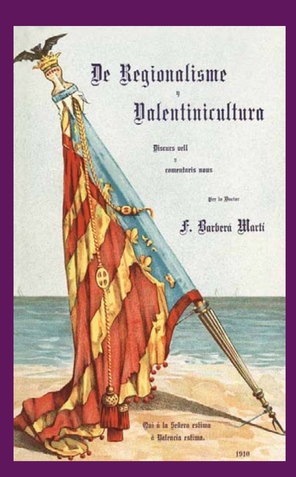

València, 1910
De Regionalisme i Valentinicultura. Faustí Barberà edita la conferència fundacional del valencianisme polític vuit anys després de pronunciar-la, amb nous comentaris.

BVNP

València, 1899-1900
Els segells són una forma de propaganda habitual a l'època. Amb el canvi de segle, se n'editen els primers de caire valencianista.

ACF / CLR / ACF

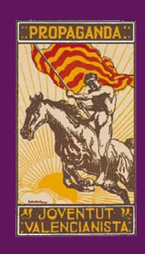

València, 1915
Segell de propaganda editat per Joventut Valencianista, amb una il·lustració de F. Mellado.

València, 20 de març de 1915
Pàtria Nova. Durant tota la seua primera etapa aquest setmanari, portaveu de l'entitat del mateix nom, encapçala la portada amb el títol «Volem» que recull el seu programa polític.

BVNP

Carcaixent,
13 de maig de 1909
El Canari. La premsa satírica, lluny de desaparèixer, s'estèn per tot el País Valencià.

AMCcx

València, 5 d'agost de 1915
La Traca. La publicació satírica i psicalíptica més exitosa de la història de la premsa valenciana.

BVNP

València, 8 de març de 1913
Foc y Flama. La crítica al centralisme és el comú denominador de les publicacions valencianistes.

BVNP

Castelló, 25 de novembre de 1916
Veu de la Plana. Des de l'actiu nucli valencianista de Castelló, liderat per Gaetà Huguet i Breva, es pren el cas polonès com a exemple a seguir pels valencians.

AMCtl

Miquel Duran i Tortajada vist per Jaume Passarell

1837 · 1977
EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

4

1918 · 1923
UNA FORÇA EMERGENT

La Revolució Soviètica i el desenllaç de la Primera Guerra Mundial posen **els drets de les nacionalitats a l'agenda política internacional,** permetent l'accés a la independència d'una munió de pobles europeus.

La Lliga Regionalista catalana apadrina, el gener de 1918, **la fundació d'Unió Valencianista Regional** —liderada per uns joveníssims **Ignasi Villalonga i Joaquim Reig**— un **seriós intent,** avalat per la burgesia financera valenciana, **de fer sentir una veu pròpia de país enfront de Madrid.** Aquest és el primer partit valencianista que es presenta a unes eleccions, les legislatives de febrer de 1918, obtenint un meritori 10% a la província de València.

El novembre de 1918, Unió Valencianista Regional impulsa, conjuntament amb Joventut Valencianista, la **Declaració Valencianista,** unes bases polítiques que reflecteixen la maduresa assolida pel moviment en afirmar com a reivindicació fonamental **el dret del poble valencià a constituir un Estat**.

També el 1918 es publica *Síntesi del criteri valencianista,* l'obra cabdal **d'Eduard Martínez Ferrando** on fixa doctrinalment la visió del **País Valencià com a part de la nacionalitat catalana**. En aquesta línia es constitueix, el mateix any, la branca valenciana de **Nostra Parla, la primera entitat cultural que actua coordinadament a tots els Països Catalans,** en defensa de la llengua. Hi col·laboren els més destacats membres de la **nova i brillant generació valencianista republicana: Francesc Almela i Vives, Adolf Pizcueta** i la figura emergent del moment, el malaguanyat **Vicent Tomàs i Martí,** impulsor dels Aplecs Valencianistes de Betxí, *El Crit de la Muntanya*, portaveu del valencianisme agrari i *Pàtria Nova*.

Amb la creació, el 1919, de l'Agrupació Nacionalista Escolar —d'àmbit universitari— i, el 1921, de Joventut Nacionalista Obrera, —una efímera primera organització marxista— s'evidencia **la creixent presència del valencianisme a cada vegada més àmbits de la societat i la política.**

València, 9 d'octubre de 1917
Des de la seua inauguració, el 1891, el monument al rei Jaume I, ubicat al Parterre, acull cada any actes commemoratius del Nou d'Octubre, Diada del País Valencià.
ILUSTRACIÓ CATALANA

Barcelona, novembre de 1917
Ofrena. Des del primer número, l'òrgan de Nostra Parla acollí col·laboracions del País Valencià.
UAB

Barcelona, 1918
Síntesi del criteri valencianista.
L'obra d'Eduard Martínez Ferrando és editada per Joventut Valencianista.
BPR-CRAI-UB

Alacant, 18 de novembre de 1918
El *Diario de Alicante* reprodueix en portada la Declaració Valencianista publicada per primera vegada quatre dies abans a *La Correspondencia de Valencia*.
BPPA

Massanassa,
20 de juny de 1919
La Terreta. Publicació anual amb motiu de les festes patronals.
AMM

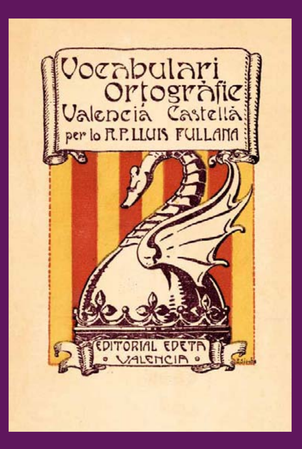

València, 1921
Vocabulari Ortogràfic Valencià-Castellà.
El popular diccionari del Pare Fullana.
BVNP

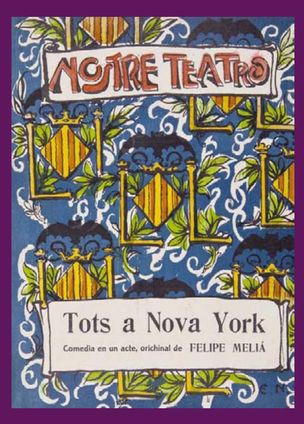

València, 18 de juny de 1921
Nostre Teatro. La renovació de la narrativa arriba també als textos teatrals.
BVNP

València, març de 1922
Pensat i Fet. La revista fallera impulsada per Ricard Sanmartín, fou editada ininterrompudament des del 1912 fins el 1972 —excepte l'obligat parèntesi de la Guerra Civil— excel·lint per la seua qualitat.
BVNP

València, 15 d'agost de 1923
El Crit de la Muntanya.
El metge Vicent Tomàs i Martí, mort l'1 de febrer de 1924, fou l'alma mater dels Aplecs Valencianistes de Betxí.
BVNP

1837 · 1977
EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

5

1923 · 1931
L'EMBRANZIDA CÍVICA

L'aventura colonial espanyola al nord d'Àfrica és derrotada severament a Annual pels rifenys d'Abd-el-Krim. La crisi política de la desfeta soscava la monarquia d'Alfons XIII, i provoca, el setembre de 1923, el **colp d'estat i la Dictadura del general Primo de Rivera,** avalats pel rei en una eixida endavant.

Els moviments polítics de reivindicació nacional com **el valencianisme, en trajectòria ascendent, són escapçats amb la limitació de la llibertat d'associació i de premsa.**

Però els **joves valencianistes republicans** no es queden de braços plegats i responen **transferint la seua energia al món de la cultura.** Són anys d'esforços editorials i cívics de tot tipus que avancen en la codificació lingüística i que preparen el terreny a l'eclosió que representarà la República.

Així el 1927 naix ***Taula de Lletres Valencianes*** que esdevé, des de València, més que una tribuna literària, una **expressió d'alta cultura i de normativització lingüística** que se suma a la desenvolupada, des del 1919, per la **Societat Castellonenca de Cultura.**

Des del 1928 **L'Estel** protagonitza un eficaç esforç editorial de renovació literària, recuperació d'autors clàssics —Ausiàs Marc, Sant Vicent Ferrer...— i divulgació, amb els **Quaderns d'Orientació Valencianista**.

El 1930 es crea **Acció Cultural Valenciana,** una entitat universitària pancatalanista, —federada amb la catalana Palestra i l'Associació per a la Cultura de Mallorca— que publica un quinzenal, *Acció Valenciana.*

El mateix any arriben als quioscos ***Nostre Teatre*** i ***Nostra Novel·la,*** publicacions setmanals populars que volen forjar nous valors literaris i **crear nous lectors per al valencià.**

La caiguda de Primo de Rivera desgela la situació i aquesta jove i dinàmica generació reprén l'activitat política i funda, el mateix 1930, l'esquerrana **Agrupació Valencianista Republicana** i el seu setmanari, ***Avant.***

València, juny de 1931
Els fundadors de Nostra Novel·la, membres de la jove generació valencianista republicana. D'esquerra a dreta: dempeus, Faust Hernàndez i Casajuana, Josep Bolea i Adolf Pizcueta; asseguts, Enric Duran i Tortajada, Francesc Almela i Vives i Maximilià Thous i Llorens.
AGA

Alacant, 11 de gener de 1924
El Pelut. La Dictadura de Primo de Rivera obliga a passar la premsa per la censura militar.
BC

València, agost de 1929
Taula de Lletres Valencianes. A més d'animar l'ambient literari, cada número és una finestra a l'obra de nous il·lustradors.
BVNP

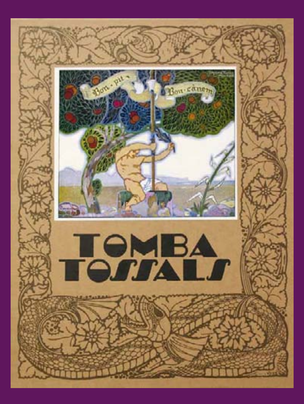

Castelló, 1930
Tombatossals. L'obra de Josep Pascual i Tirado és editada per la Societat Castellonenca de Cultura amb coberta i caplletres de Bernat Artola.
AVL

València, 1930
El Cuento Valencià. Traducció d'una obra de Vicent Blasco Ibàñez amb coberta il·lustrada per Josep Renau.
BVNP

Alacant, 1930
El Fogueter. Un bon exemple de la qualitat de la premsa alacantina vinculada a les Fogueres de Sant Joan.
AMAct

València, 5 de març de 1931
Acció Valenciana. La revista defensa, des del primer moment, un valencianisme vinculat a la resta de terres de llengua catalana.
BVNP

Adolf Pizcueta vist per Emili Pa

1837 · 1977
EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

6

1932
LES NORMES DE CASTELLÓ

Des de la recuperació de l'ús de la llengua, tant en la literatura popular com en la culta, la manca d'una normativa consensuada, perpetua **una situació d'anarquia ortogràfica, que fa inviable fer créixer el prestigi social del valencià,** enfront d'un castellà hegemònic com a llengua de cultura, plenament normativitzat i amb tot el poder polític de l'administració espanyola al darrere.

Tot i l'evidència que la llengua dels valencians és compartida amb catalans i balears, **les propostes de normatives ortogràfiques i gramaticals no són assumides plenament.** Hi conviuen dues postures: **uns pocs particularistes,** com el pare **Lluís Fullana,** que arriben a defensar en alguns moments una llengua valenciana que es desvincule del Principat i les Illes; i **la immensa majoria reintegracionista** que vol una normativa compartida per tots els Països Catalans.

Al llarg dels anys 1920 **una nova generació de valencianistes, jove, dinàmica i ambiciosa,** aplana el terreny, adoptant la doctrina gramatical fabriana, des de diferents iniciatives: Societat Castellonenca de Cultura, *Taula de Lletres Valencianes...*

El procés culmina amb la signatura, el 1932, de les anomenades Normes de Castelló, per les quals la intel·lectualitat valenciana —escriptors, científics, periodistes...— **assumeix les Normes ortogràfiques de 1917 de l'Institut d'Estudis Catalans,** impulsades per l'autoritat indiscutida de Pompeu Fabra, tot adaptant-les a les particularitats del País Valencià.

Les Normes de Castelló, redactades per **Lluís Revest i Carles Salvador, són rebudes amb una acceptació social admirable,** fruit del consens que teixeixen amb gran diplomàcia **Gaetà Huguet** —que aconsegueix la signatura del pare **Lluís Fullana**— **Adolf Pizcueta** i **Manuel Sanchis Guarner.**

Les Normes de Castelló signifiquen **la reintegració sòlida i definitiva del País Valencià a l'àmbit compartit de la llengua catalana.**

LES 61 PERSONALITATS I 14 ENTITATS SIGNANTS

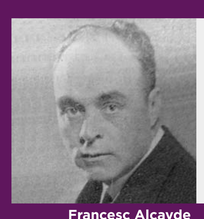
Francesc Alcayde

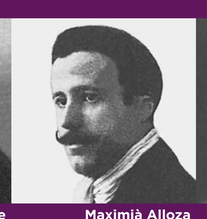
Maximià Alloza

Francesc Almela i Vives

Pasqual Asins

Societat Castellonenca de Cultura

Emili Baró

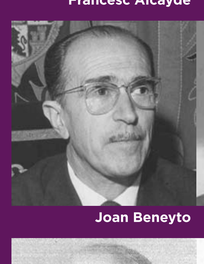
Joan Beneyto

Francesc Bosch i Morata

Lo Rat Penat

Francesc Caballero

Emili Calduch

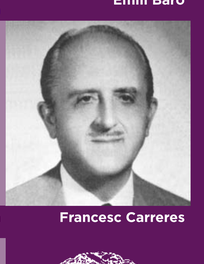
Francesc Carreres

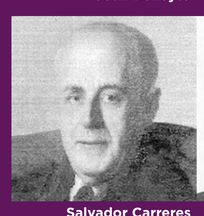
Salvador Carreres

Angelí Castanyer

Lluís Cebrian i Ibor

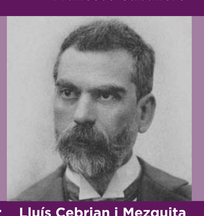
Lluís Cebrian i Mezquita

Emili Cebrian

Centre de Cultura Valenciana

Manel Cervera

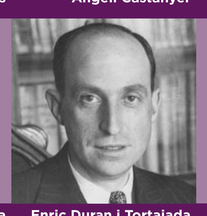
Enric Duran i Tortajada

Ferran Escrivà

Agrupació Valencianista Republicana

Francesc Figueras

Lluís Fullana

Honori Garcia

Francesc Garcia

Seminari de Filologia de la Universitat de València

Josep Gasch

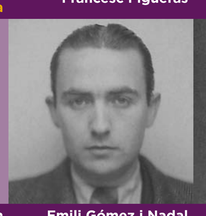
Emili Gómez i Nadal

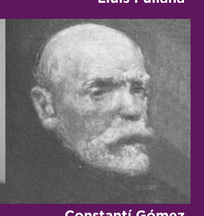
Constantí Gómez

Nicolau Primitiu Gómez

Salvador Guinot

Ramon Maria Huguet

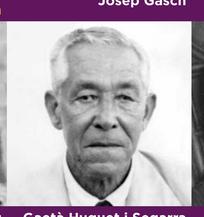
Gaetà Huguet i Segarra

Antoni Igual

Unió Valencianista

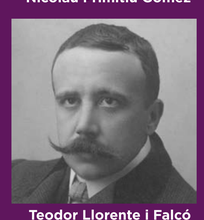
Teodor Llorente i Falcó

Centre d'Actuació Valencianista

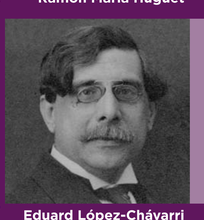
Eduard López-Chávarri

Miquel Martí

Eduard Martínez Ferrando

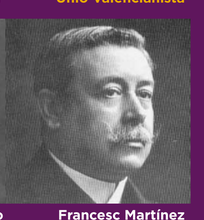
Francesc Martínez

Felip Mateu

Enric Navarro i Borràs

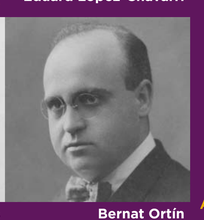
Bernat Ortín

Agrupació Valencianista Escolar

Josep Pascual i Tirado

Centre Valencianista d'Alcoi

Miquel Peña

Centre Valencianista de Bocairent

Adolf Pizcueta

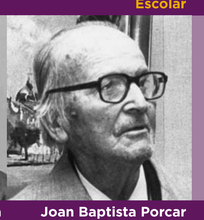
Joan Baptista Porcar

Ferran Pròsper

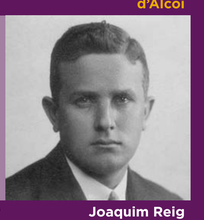
Joaquim Reig

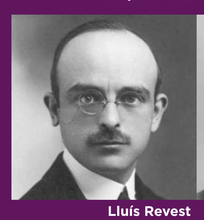
Lluís Revest

Lluís Sales

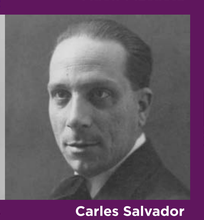
Carles Salvador

Setmanari El Camí

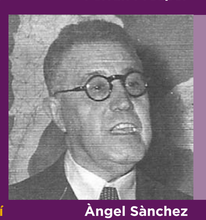
Àngel Sànchez

Vicent Sanchis

Manuel Sanchis Guarner

Josep Sanchis Sivera

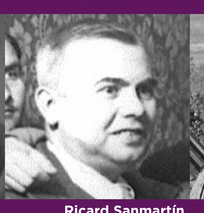
Ricard Sanmartín

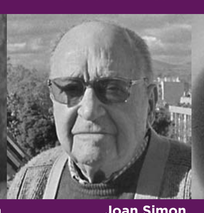
Joan Simon

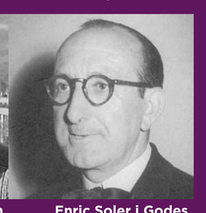
Enric Soler i Godes

Centre Valencianista de Cocentaina

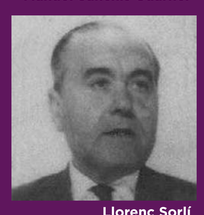
Llorenç Sorlí

Editorial L'Estel

Manuel Tetuà

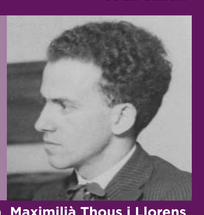
Maximilià Thous i Llorens

Joventut Valencianista Republicana de Manises

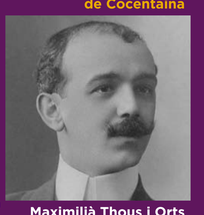
Maximilià Thous i Orts

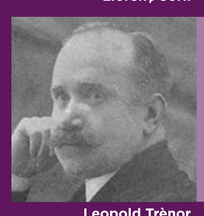
Leopold Trènor

Emili Vilella

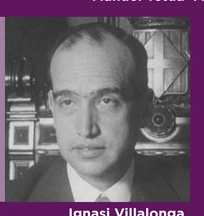
Ignasi Villalonga

Carles Salvador

1837 ▪ 1977

EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

7

1931·1936
L'ECLOSIÓ REPUBLICANA

A les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, que porten la República, **el valencianisme aconsegueix un primer èxit** amb l'assoliment de **tres regidors a l'Ajuntament de València: Enric Duran i Tortajada i Francesc Soto,** de l'Agrupació Valencianista Republicana —dins la llista guanyadora de l'Aliança d'Esquerres Antimonàrquiques, liderada pel blasquisme—; i **Joaquim Reig,** d'Unió Valencianista —dins la llista de les dretes.

El valencianisme viu un **intens període d'efervescència amb l'aparició de nous partits** que reflecteixen la notable ampliació de la seua base sociològica: **Acció Valenciana,** de caire socialcristià; **Agrupació Regionalista Alacantina,** la primera entitat política valencianista d'Alacant; **Esquerra Republicana del País Valencià,** creada a Castelló, i que confluint amb antics blasquistes donen lloc a **Esquerra Valenciana; Partit Valencianista d'Esquerra,** fusió d'Agrupació Valencianista Republicana, Centre d'Actuació Valencianista i Centre Valencianista de Xàtiva; **Nova Germania,** de tendència marxista...

Aquesta efervescència també es tradueix en l'aparició de **noves publicacions polítiques:** *El Poble Valencià, Esquerra, El País Valencià, La Boatella, El Popular...* Dues en destaquen per la seua seriositat i durada: ***El Camí,* el setmanari més influent de la història del valencianisme,** que assoleix més de tres mil subscriptors, i **la socialcristiana *Acció.***

En aquest clima favorable el valencianisme obté els primers diputats al Congrés. El 1933 **Joaquim Reig, d'Unió Valencianista, és elegit per Barcelona en la llista de la Lliga Catalana.** I el febrer de 1936, després del bienni negre, **Vicent Marco Miranda, d'Esquerra Valenciana** —que s'integra al grup parlamentari d'Esquerra Republicana de Catalunya— **és escollit en la llista del Front Popular per València,** amb el suport també del Partit Valencianista d'Esquerra.

Tot i que modestos, aquests èxits demostren el grau de **maduresa assolida pel valencianisme republicà,** que esdevé ja una força protagonista de la vida política del país.

València, 9 d'octubre de 1933
Manifestació del Nou d'Octubre, amb una pancarta que diu: «Estat Valencià reclama la independència del País Valencià».

BVNP / ARXIU LÁZARO BAYARRI

AVANT
SETMANARI VALENCIANISTA REPUBLICA
10 cts.
PRECISANT
L'Universitat
Declaració Valencianista Republicana
Cues de la dictadura
EL POBLE

València, 7 de març de 1931
Avant. El portaveu de l'Agrupació Valencianista Republicana publica la Declaració Valencianista Republicana, mutilada per la censura d'un règim agonitzant.

BVNP

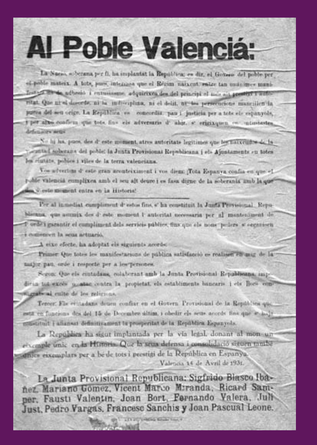
Al Poble Valenciá:

València, 14 d'abril de 1931
Ban de l'Ajuntament de València, saludant l'arribada de la República.

AVL

acció valenciana
saludem joiosament l'implantació oficial del estat català
editorial
aniversari
UNITAT NACIONAL
BARCELONA MALLORCA PERPINYÀ VALÈNCIA
SALUT
RECIO VALENCIANA

València, 15 d'abril de 1931
Acció Valenciana. El quinzenal d'Acció Cultural Valenciana saluda la República Catalana, l'endemà de la seua proclamació a Barcelona per part de Francesc Macià, alhora que afirma la pertinença del País Valencià a la nacionalitat catalana.

BVNP

Manises? 9 d'octubre de 1932?
Des de la Declaració Valencianista de 1918, l'objectiu d'un Estat Valencià forma part de l'univers reivindicatiu del valencianisme polític.

València, 9 d'abril de 1933
Acte d'inauguració del Centre d'Actuació Valencianista amb Emili Gómez Nadal, Angelí Castanyer, Joaquim Reig i Ignasi Villalonga.

EL CAMÍ

Joaquim Reig vist per Emili Pan

1837 · 1977
EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

7

1931 · 1936
L'ECLOSIÓ REPUBLICANA

El Puig, 8 d'octubre de 1933
Aplec del Puig convocat, al pati del Monestir, unitàriament per una dotzena de partits i entitats valencianistes: Acció Nacionalista Valenciana, Agrupació Valencianista Escolar, Agrupació Valencianista Republicana, Centre d'Actuació Valencianista, Consell d'Orientació Valencianista, Lo Rat-Penat...
LV

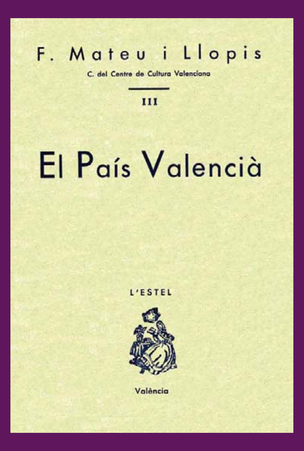

València, 1933
El País Valencià. Felip Mateu fa una primera proposta de comarcalització a l'obra editada als Quaderns d'Orientació Valencianista, d'Editorial L'Estel.
FJI

València, 26 d'agost de 1933
El Camí. Ia Diada Valencianista organitzada per l'actiu Centre Valencianista de Xàtiva.
BVNP

Castelló, 23 de juny de 1934
Esquerra. El portaveu castellonenc d'Esquerra Republicana del País Valencià.
AMCII

València, 15 de juny de 1935
El País Valencià.
Projecte de monument «Per les llibertats valencianes» a Xàtiva.
BVNP

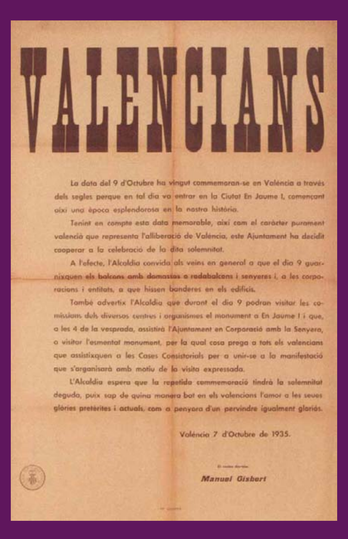

València, 7 d'octubre de 1935
Ban de l'Ajuntament de València, convocant als actes del Nou d'Octubre.
BVNP

València, 28 de març de 1936
El País Valencià. La victòria del Front Popular a l'Estat —i del Front d'Esquerres, a Catalunya— porta l'alliberament del Govern de la Generalitat, amb el president Lluís Companys al capdavant, empresonats des dels Fets d'Octubre de 1934.
BVNP

València, 29 d'octubre de 1933
El president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, és calorosament acollit a València quan s'hi desplaça per assistir a l'arribada de les despulles de Vicent Blasco Ibáñez des de Menton —a la Costa Blava francesa— on va morir el 1928 i era soterrat. Al seu costat, Sigfrid Blasco-Ibáñez, líder dels blasquistes i fill del novel·lista.
FCEVBI

València, 28 de juliol de 1934
Acció. El setmanari socialcristià es fa especialment resso de les reivindicacions dels llauradors.
BVNP

El Grau de Castelló, 11 de febrer de 1935
Membres castellonencs d'Esquerra Valenciana, després d'un banquet miting. En primer pla, amb la mà esquerra damunt el genoll, Gaetà Huguet. Els altres personatges són: Manuel Añó, Tomàs Fletcher, Miquel Prades, Joaquim Teipenzo, Miquel Peña, Enric Tena Gil, Zacaries Puig, Manuel Armiño, Manuel Gea Vilar, Ferran Vivas i Jacint Gasset Mallafré.
VPA

València, 9 de maig de 1936
Acció. L'adscripció socialcristiana d'Acció Valenciana queda reflectida en aquesta portada i el tancament de l'escrit: «Visca Valencia lliure i cristiana!».
BVNP

València, 7 de juny de 1936
L'Hora.
Un efímer intent de diari valencianista, que només sortí tres dies.
BVNP

València, 3 de maig de 1936
Carnet de militant d'Esquerra Valenciana, d'Elisa Cervera i Castellano.
FJI

Madrid, 19 de maig de 1937
Carnet de diputat de Vicent Marco Miranda, d'Esquerra Valenciana, adscrit al Grup parlamentari d'Esquerra Republicana de Catalunya.
CVC

Vicent Marco Miranda vist per Juan Pérez del Muro

1837 · 1977
EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

8

1931·1936

LA LLUITA PER L'ESTATUT D'AUTONOMIA

La proclamació de la República Catalana per part de Francesc Macià el 14 d'abril de 1931, i la seua reconversió en **la recuperada Generalitat de Catalunya, crea un nou escenari a l'Estat espanyol** que obliga al nou poder republicà al **reconeixement del dret a l'autogovern de les nacionalitats.** S'obre així la porta a fer realitat l'aspiració històrica del valencianisme: l'Estatut d'Autonomia.

El maig, l'Ajuntament de València crea una comissió redactora que el juliol presenta **l'Avantprojecte d'Estatut de la Regió Valenciana** per tal de discutir-lo amb els ajuntaments d'Alacant i Castelló, els quals, però, l'acullen amb reticències provincialistes.

Davant el bloqueig, el setembre de 1932 l'Agrupació Valencianista Republicana convoca totes les forces polítiques. Es constitueix la Conjunció de Partits —se n'autoexclouen blasquistes i conservadors— que, el **27 de novembre a Alzira, aplega 15.000 persones en l'acte proestatut més multitudinari mai celebrat fins el moment.**

El blasquista Partido de Unión Republicana Autonomista reacciona organitzant —amb el suport crític del valencianisme— **de febrer a juliol de 1933** a la província de València, el seu àmbit d'actuació, **dinou mítings proestatut:** Sagunt, Xàtiva, Gandia, El Villar, Xiva, Énguera, Albaida, Aiora, Xelva, Algemesí, Carlet, Sueca, Patraix, Torrent, Requena, Llíria, Ontinyent, Alzira i Alberic.

El blasquisme porta tres dècades d'hegemonia a la província de València **sense construir, però, un projecte per tot el País Valencià.** Això ara és un obstacle que li impedeix aconseguir el suport a l'Estatut dels seus partits homòlegs d'Alacant i Castelló.

L'esclatant victòria del Front Popular, el febrer de 1936, liquida l'hegemonia dels blasquistes i partits afins i crea un nou escenari més favorable que mai a la demanda històrica d'autogovern. **L'Estatut d'Autonomia,** que el valencianisme defensava en solitari trenta anys abans, és ja **un objectiu compartit per tot l'espectre polític.**

AVANT

Fulla de propaganda de la AGRUPACIÓ VALENCIANISTA REPUBLICANA

El projecte d'Estatut

Estatut de la Regió Valenciana

València, 11 de juliol de 1931
Avant. Portada amb el text del projecte d'Estatut redactat per la comissió de l'Ajuntament de València.

BVNP

EL POBLE VALENCIÀ

SEMANARI VALENCIANISTE

10 cts.

La magna Assamblea de Denia pro Estatut Valencià

El problema agrari en la terra valenciana

València, 15 d'agost de 1931
El Poble Valencià. Les comarques alacantines reunides a Dénia es mostren favorables a l'Estatut, desmarcant-se de l'Ajuntament de la capital provincial.

BVNP

EL CAMÍ

Per l'Estatut del País Valencià

Les conclusions aprovades

València, 8 d'octubre de 1932
El Camí. Agrupació Valencianista Republicana lidera la Conjunció de Partits Proestatut.

BVNP

Alzira, 27 de novembre de 1932
L'acte proestatut celebrat a la capital de la Ribera Alta convoca milers de valencianistes arribats del llarg i ample del país.

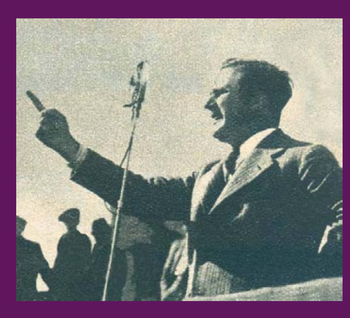

Alzira, 27 de novembre de 1932
Joaquim Reig, regidor d'Unió Valencianista a l'Ajuntament de València, intervenint al míting proestatut.

MUNDO GRÁFICO

EL CAMÍ

El primer gran acte de propaganda en Alcira

Els discursos dels senyors Sánchez Maestre, Escandell, Mora, Reig i Valera

L'alçament d'un poble

València, 3 de desembre de 1932
El Camí. L'acte convocat a Alzira per una dotzena d'entitats i partits valencianistes provoca la posterior campanya proestatut del PURA.

BVNP

Sagunt, 5 de febrer de 1933
El veterà dirigent valencianista Maximilià Thous i Orts intervenint en el míting proestatut convocat pel PURA al Teatre Romà.

AGA

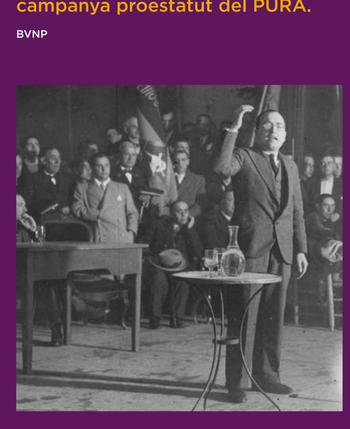

Xàtiva, 12 de febrer de 1933
Francesc Almela i Vives, intervenint en el míting proestatut convocat pel PURA.

AGA

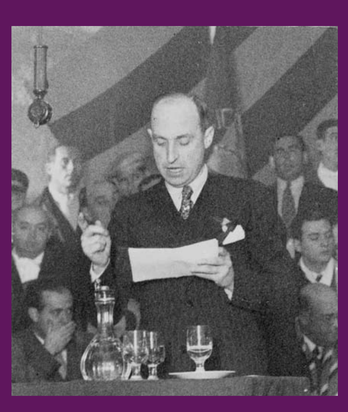

Gandia, 19 de febrer de 1933
Enric Duran i Tortajada —regidor d'Agrupació Valencianista Republicana a l'Ajuntament de València— intervenint en el míting proestatut convocat pel PURA.

AGA

Énguera, 26 de març de 1933
Acte proestatut convocat pel PURA.

AGA

Sueca, 25 de juny de 1933
Acte proestatut convocat pel PURA.

AGA

Maximilià Thous i Orts vist per Emili Panach

1837·1977

EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

9

1931·1936
LA PRIMAVERA CULTURAL

Paral·lelament a l'eclosió del valencianisme polític, l'arribada de la República significa l'explosió definitiva de les forces cíviques valencianistes amb l'ampli programa de **recuperació lingüística i cultural del poble valencià.**

La generació valencianista republicana és especialment activa **en el camp de l'educació** creant **noves entitats i iniciatives.** Els estudiants universitaris funden **l'Agrupació Valencianista Escolar** que treballa per valencianitzar la Universitat i organitza la **Universitat Popular Valencianista.** I els docents s'agrupen en **l'Associació de Mestres Valencians —presidida per Empar Navarro—,** organitzen la **Colònia Escolar Valencianista de Sant Pau d'Albocàsser** i impulsen **l'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana** i el seu *Butlletí.*

Des del 1934, en el camp editorial, brilla amb llum pròpia una nova i influent revista trimestral, ***La República de les Lletres***, animada per **Miquel Duran i Tortajada i Enric Navarro i Borràs,** que ja en el primer text editorial advoca per la unió d'una **«República Literària Federativa de la Llengua Catalana».**

És destacable també la longevitat que, des d'Alacant, assoleix el setmanari satíric ***El Tio Cuc,*** editat per **Josep Coloma** des del 1914, i ara amb la col·laboració inestimable **d'Enric Valor,** que en normativitza la llengua.

La principal entitat cívica del periode és el **Centre d'Actuació Valencianista,** de caràcter transversal, organitzador anualment de la **Setmana Cultural Valenciana**. Amb la seua disolució, el 1935, pren el relleu **Proa - Consell de Cultura i Relacions Valencianes** —creada a iniciativa de **Gaetà Huguet**— i la seua publicació, *Timó.*

Finalment, a partir també de 1935, **l'Aliança d'Intel·lectuals per a la Defensa de la Cultura,** sota la influència de **Josep Renau i Emili Gómez Nadal,** esdevé un punt de trobada de marxistes i valencianistes.

València, 22 de juliol de 1934
Cartell de la Tercera Setmana Cultural Valenciana organitzada pel Centre d'Actuació Valencianista, que va celebrar la seua obertura a Castelló i la cloenda a Alacant.

CVC

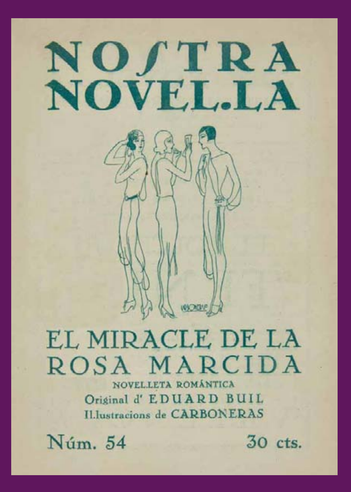

València, 23 de maig de 1931
Nostra Novel·la. Els impulsors d'aquesta iniciativa editorial miren de donar a conèixer nous narradors i també il·lustradors.

BVNP

València, 4 de juliol de 1931
Nostre Teatro. «Colombaire de profit» de Paco Barchino, un dels autors teatrals valencians més prolífics del primer terç del segle XX.

BVNP

València, octubre de 1933
Façana de Nostre Teatre —antic Teatre Serrano— que impulsat per l'empresari, editor i autor teatral Vicent Miquel i Carceller esdevé el principal escenari del teatre en valencià.

Castelló, 30 de desembre de 1932
Pati de l'Institut Francesc Ribalta. Homenatge a Carles Salvador en ocasió d'unes jornades pedagògiques celebrades per la Federació de Mestres de Llevant. També apareixen a la imatge, Francesc Boix, Joan Manuel Borràs i Jarque, Francesc Esteve, Gaetà Huguet, Antoni Porcar Candel, Enric Soler i Godes...

VPA

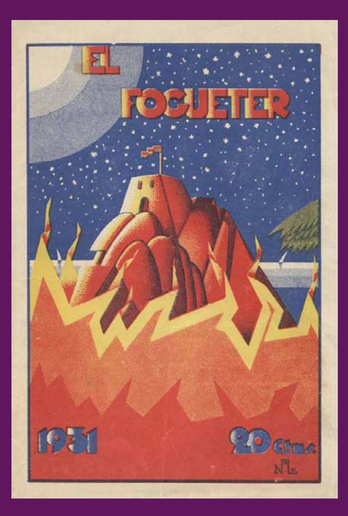

Alacant, juny de 1931
El Fogueter. Capçalera foguetera amb una il·lustració del Benacantil coronat per la bandera republicana.

AMAct

València, març de 1933
Les falles valensianes. Publicació de promoció turística editada per l'Ajuntament de València.

BC

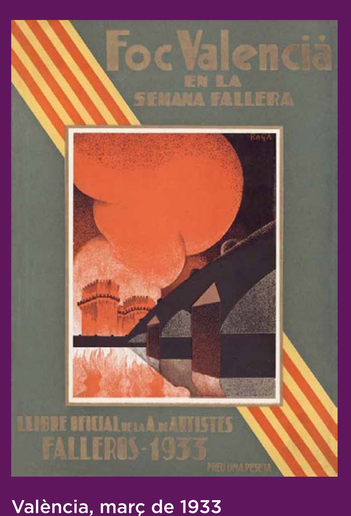

València, març de 1933
Foc Valencià. Publicació oficial de l'Associació d'Artistes Fallers.

BVNP

Àngel Pascual vist per Emili Paco Farach

1837 · 1977
EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

9

1931·1936
LA PRIMAVERA CULTURAL

Sant Pau d'Albocàsser, agost de 1933
Els mestres Carles Salvador i Enric Soler i Godes amb els xiquets de la Primera Colònia Escolar Valencianista.

VPA

Barcelona, 7 de desembre de 1933
Estudiants universitaris balears, catalans —de la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya— i valencians —de l'Agrupació Valencianista Escolar— camí de Montpeller, on assistiran als actes commemoratius del 7è centenari del naixement del filòsof mallorquí Ramon Llull, organitzats per la Universitat occitana.

SO

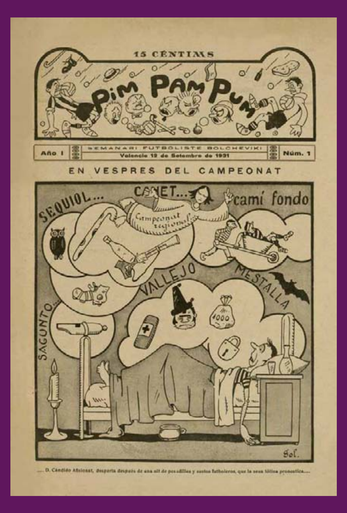

València, 12 de setembre de 1931
Pim, pam, pum. La premsa humorística esportiva també té el seu públic en valencià.

AHCB

València, 23 de juliol de 1933
Anunci de la 2a Setmana Cultural Valencianista organitzada pel Centre d'Actuació Valencianista.

EL CAMÍ

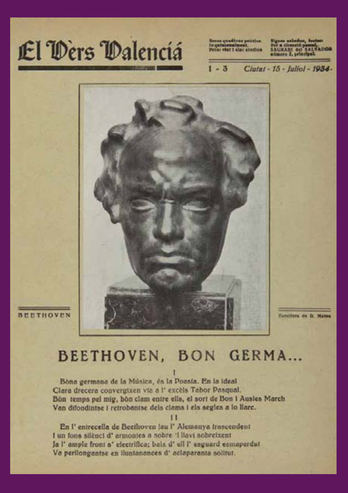

València, 15 de juliol de 1934
El Vèrs Valencià.
Quaderns poètics quinzenals.

BVNP

Circa 1934
Empar Navarro, presidenta de l'Associació de Mestres Valencians, amb el seu alumnat recollint plantes per fer un herbari.

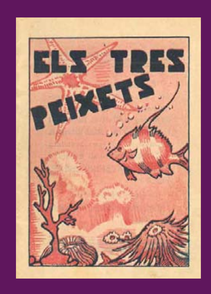

València, 1934
El tres peixets. Conte infantil premiat als Jocs Florals de Xàtiva de 1934 i editat pel Centre d'Actuació Valencianista.

ACF

Alacant, 4 d'agost de 1934
El Tio Cuc. El setmanari satíric alacantí es fa ressò de la cloenda a Alacant de la 3a Setmana Cultural Valenciana.

HAV

València, juliol de 1935
Timó. El butlletí de Proa - Consell de Cultura i Relacions Valencianes, entitat impulsada per Gaetà Huguet i Segarra.

BVNP

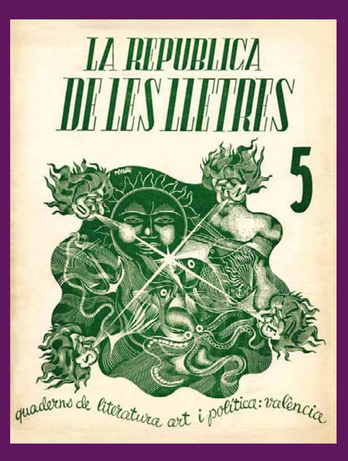

València, juliol-setembre de 1935
La República de les Lletres.
Els vuit números de la revista porten a la coberta una magnífica il·lustració de Josep Renau.

FJI

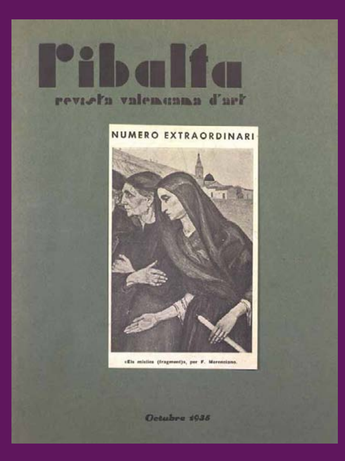

València, octubre de 1935
Ribalta. Revista valenciana d'art.

BC

València, novembre de 1935
Butlletí de la Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana.
L'entitat treballa per fomentar un ensenyament en valencià, en llengua i continguts.

BVNP

València, 30 de novembre de 1935
Acció. Pompeu Fabra és rebut a la seu d'Acció Valenciana —i redacció d'Acció—, acompanyat per militants i dirigents d'aquest partit com Miquel Adlert, Xavier Casp, Nicolau Primitiu Gómez Serrano i Ricard Sanmartín, aquests dos darrers signants de les Normes de Castelló.

BVNP

Eduard López-Chavarri vist per Emili Panach

1837 · 1977
EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

10

1936 · 1939
LA GUERRA CIVIL

El fracàs del **colp d'estat contra la República** liderat pel general Franco, en sintonia amb el feixisme europeu emergent, **provoca l'esclat de la Guerra Civil, preludi de la Segona Guerra Mundial.** La resposta popular a l'aixecament feixista és liderada pels partits i sindicats obreristes que per la força dels fets imposen un nou ordre polític.

A València es crea el **Comitè Executiu Popular,** amb la presència del tinent **Josep Benedito,** d'Esquerra Valenciana, al capdavant de la delegació de Guerra, i del doctor **Francesc Bosch i Morata,** del Partit Valencianista d'Esquerra, com a responsable de Sanitat.

El valencianisme republicà també **contribueix a l'esforç bèl·lic amb la creació de milícies antifeixistes:** columnes Torres-Benedito, El Palleter i Uribarry. Aquesta darrera —comandada pel capità **Manuel Uribarry,** d'Esquerra Valenciana— protagonitza **l'expedició d'alliberament d'Eivissa i Formentera,** confluint amb la campanya de la Generalitat de Catalunya per alliberar Mallorca.

L'arribada del Govern a València, nova capital de la República, el novembre de 1936, —després de la dissolució del Comitè Executiu Popular— i el context bèl·lic, fan inviable aprovar cap **proposta d'Estatut.** Així i tot se'n generen diversos textos. El gener de 1937 la **CNT** redacta el seu projecte. El febrer és **Esquerra Valenciana** qui n'aprova un al seu Congrés. I el març ho fa **Unión Republicana Nacional.** Tots queden al calaix.

Amb la via estatutària bloquejada, el valencianisme es bolca en diverses iniciatives culturals: **promou el salvament del patrimoni** artístic i documental en perill pel conflicte; **aconsegueix un incipient reconeixement de l'ensenyament del valencià** a escoles i instituts; **participa al 2n Congrés Internacional d'Escriptors Antifeixistes,** que té lloc a València el juliol de 1937, amb una ponència llegida per **Carles Salvador** en defensa dels interessos culturals de les nacionalitats; i, al voltant del 9 d'octubre de 1938, **organitza els actes commemoratius del 7è Centenari de la Conquesta de València** per Jaume I.

València, octubre de 1936
Cartell editat per Esquerra Valenciana durant la Guerra Civil. L'il·lustrador, Lluís Dubón, va utilitzar la nuesa com a símbol de la puresa dels ideals republicans.
BPR-CRAI-UB

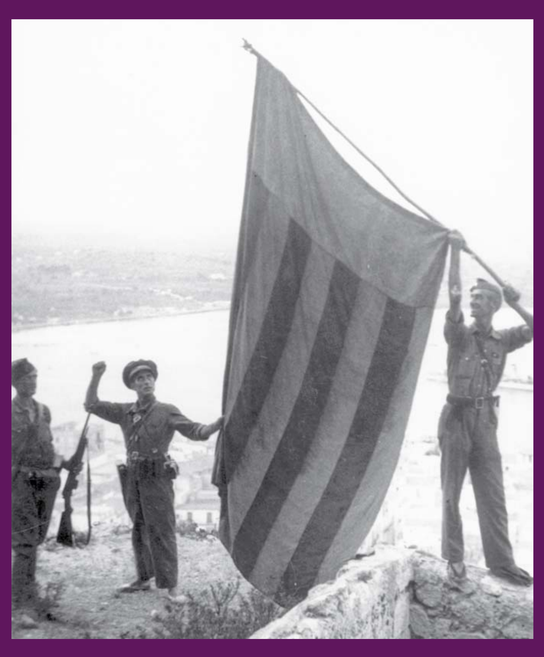

Eivissa, 7 d'agost de 1936
Milicians valencianistes de la Columna Uribarry al castell d'Eivissa alxecant la bandera donada pel Partit Valencianista d'Esquerra.
AGA

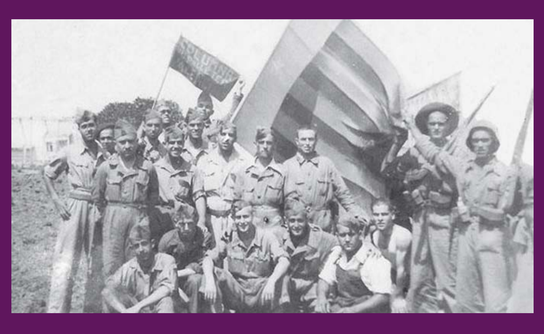

Circa juliol-agost de 1936
Milicians valencianistes de la Columna El Palleter.

Barcelona, 17 d'octubre de 1936
Josep Rodríguez i Tortajada, tinent d'alcalde de València —dirigent del Partit Valencianista d'Esquerra i president del València CF— visita el president Lluís Companys al front d'una delegació de l'Ajuntament.
AMTM

València, 1936
Insignia de la Columna Uribarry.

Albaida, 1937
Paper moneda emès per l'Ajuntament d'Albaida per fer front a la seua escassetat durant el conflicte.
AMO

València, 15 de novembre de 1936
Inauguració de la Plaça de la Generalitat Catalana, amb representants valencianistes i d'ERC.
AGA

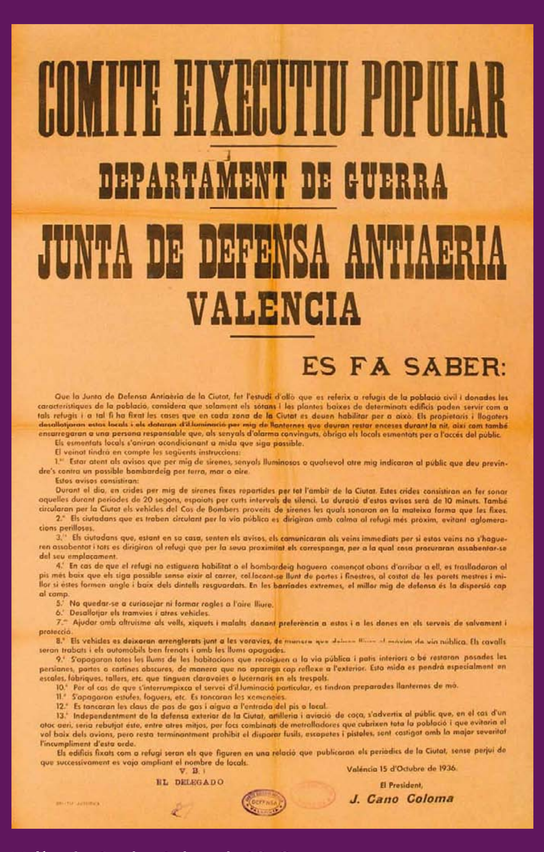

València, 15 d'octubre de 1936
Ban informatiu del Comitè Executiu Popular de València amb mesures de defensa antiaèria.

València, gener de 1938
Avant. Durant la Guerra, el Partit Valencianista d'Esquerra va avantposar la victòria bèl·lica a qualsevol altre objectiu polític.
HMM

València, març de 1937
Nova Cultura. Número especial dedicat a les Falles, amb una il·lustració de Hitler i Mussolini en flames, obra de Josep Renau.
BVNP

València, 2 de març de 1938
El Tio Nelo. Els líders feixistes com Mussolini són motiu d'escarni de la premsa satírica antifeixista.
CDMH

Josep Renau vist per Manuel Bayo

1837 · 1977
EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

11

1936 · 1939

LA CONSELLERIA DE CULTURA DEL CONSELL PROVINCIAL DE VALÈNCIA

Malgrat que el context de la Guerra Civil impedeix l'aprovació d'un Estatut d'Autonomia del País Valencià, **el valencianisme republicà aconsegueix una importantíssima fita** amb la creació d'una **institució preautonòmica** com la Conselleria de Cultura del Consell Provincial de València, que desenvolupa **una meritòria tasca cultural, educativa i lingüística enmig del conflicte,** la qual abasta la totalitat del País Valencià.

De gener a novembre de 1937 el conseller **Francesc Bosch i Morata,** del Partit Valencianista d'Esquerra —i a partir de maig de 1938 **Angelí Castanyer,** del mateix partit— en serà el màxim responsable.

Bosch impulsa **una ambiciosa infraestructura d'institucions culturals,** amb la creació de la Biblioteca del País Valencià, els Premis Musicals del País Valencià, el Comissariat d'Ensenyança... i **l'Institut d'Estudis Valencians,** organitzat en quatre seccions: Històrico-Arqueològica; de Filologia Valenciana; de Ciències; i d'Estudis Econòmics.

També es planifiquen dotzenes de **projectes més, que les vicissituds del moment històric impedeixen portar a la pràctica:** Escola Model Valenciana, Institut Psico-Tècnic Valencià, Escola d'Arts i Oficis Artístics, Museu d'Art Decoratiu, Ornamental i Arts Industrials del País Valencià, Escola d'Art Popular, Junta de Monuments Nacionals del País Valencià, Museu de Ciències Naturals...

Des del seu inici **el Consell Provincial de València declara el valencià llengua cooficial.** I l'Institut d'Estudis Valencians **acorda declarar oficials per al País Valencià, les Normes de Castelló.** El valencià és, com a tal, l'única llengua de treball de la Conselleria, la qual situa la seu al Palau de la Generalitat, com a símbol inequívoc de la voluntat de consolidar la recuperació de l'autogovern que aquesta institució representa.

En definitiva, amb aquesta breu però intensa etapa de govern, **el valencianisme republicà demostra la seua capacitat, ambició i majoria d'edat.**

València, octubre de 1936
Cartell, obra d'Artur Ballester, editat per les conselleries de Cultura i Propaganda del Consell Provincial de València, amb el títol «El País Valencià a l'avantguarda d'Ibèria». En la imatge es pot veure un llibre amb el lema «Cultura és llibertat. Feixisme és esclavitut».

FLC

València, 1937
Concert dels Premis Musicals del País Valencià, convocats per la Conselleria de Cultura del Consell Provincial de València.

CVC

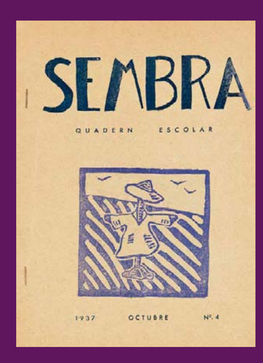

Sant Joan de Moró, octubre de 1937
Sembra. Quadern escolar confeccionat pels alumnes d'Enric Soler i Godes seguint el mètode Freinet.

AVL

València,
19 de març de 1937
Carnets de membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Valencians de: Carles Salvador, Manuel Sanchis Guarner i Bernat Artola.

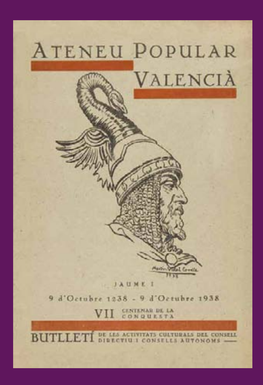

València,
9 d'octubre de 1938
L'Ateneu Popular Valencià, —nom que adopta durant la guerra l'Ateneu Mercantil— dedica monogràficament un número de la seua revista a commemorar el 7è centenari de la conquesta de València per Jaume I.

BVNP

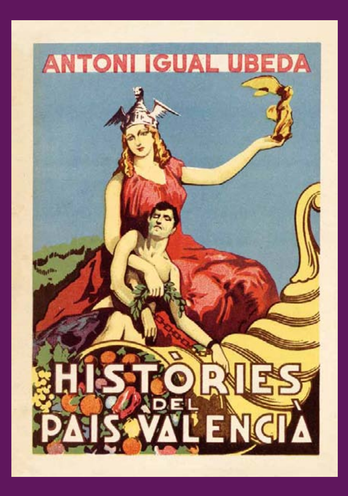

València, 1938
Històries del País Valencià. Una síntesi de divulgació històrica des d'una perspectiva valencianista premiada per l'Ateneu Popular Valencià.

BVNP

Angelí Castanyer vist per Soriano

1837 · 1977

EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

12

1939·1975
REPRESSIÓ I EXILI

La derrota de la República a la Guerra Civil i el triomf del franquisme **talla de soca-rel tots els avanços socials i nacionals** bastits per republicans i valencianistes.

El franquisme imposa **silenci, repressió, mort o exili per a tots els antifeixistes,** com els valencianistes republicans. **Alguns són afusellats o moren a la presó,** com l'empresari i autor teatral Vicent Miquel i Carceller o el dirigent de Nova Germania Enric Bastit. **Molts són empresonats:** Gonçal Castelló, Antoni Igual i Úbeda, Empar Navarro, Josep Rodríguez i Tortajada, Manuel Sanchis Guarner, Maximilià Thous i Llorens, Enric Valor... **Centenars són depurats:** Francesc Almela i Vives, Bernat Artola, Miquel Duran i Tortajada, Carles Salvador, Enric Soler i Godes, Maximilià Thous i Orts... **I milers han d'exiliar-se:** Vicent Alfaro, Josep Bolea, Francesc Bosch i Morata, Eduard Buïl, Angelí i Josep Castanyer, Carles Esplà, Ramon Fontanet, Emili Gómez Nadal, Ernest Guasp, Gaetà Huguet, Juli Just, Artur Perucho, Miquel Peña, Josep Renau, Manuel Uribarry...

És a l'exili justament on inicien un cert compromís cultural o polític amb el país **personalitats que fins el moment mai havien conreat la llengua pròpia ni militat en el valencianisme** com és el cas d'Enric Cerezo, Marí Civera, Julià Gorkin, Marcel Jover...

Des de l'exili, el valencianisme republicà malda per continuar **la tasca de construcció nacional col·laborant amb els casals valencians** escampats pel món i les seues publicacions com ***Mediterrani*** i ***Senyera,*** de la Casa Regional Valenciana de Mèxic DF i ***Terra Valenciana*** del Centre Regional Valencià de Montevideo. I participant en revistes i iniciatives culturals comunes amb la resta d'exiliats dels Països Catalans, com els Jocs Florals de la Llengua Catalana.

En el camp estrictament polític **a les organitzacions existents se n'hi afegeixen de noves creades a l'exili:** Bloc Nacionalista Valencià Republicà a Orà; Acció Democràtica Valenciana a París; i Orde Internacional Valencianista a São Paulo.

Perpinyà, 19 de març de 1946
Falla plantada a la plaça del Pont d'Envestit pels republicans valencians refugiats a la Catalunya del Nord, amb el lema «Cremem Franco», obra de l'artista faller Balbino Giner.

JR

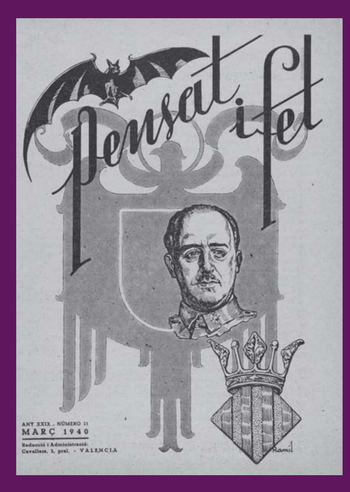

València, març de 1940
Pensat i Fet. La revista fallera és obligada a incloure un retrat del general Franco.

BVNP

Mèxic, 1942
Fitxa d'entrada a Mèxic del metge Miquel Peña i Masip, dirigent castellonenc d'Esquerra Valenciana.

AVL

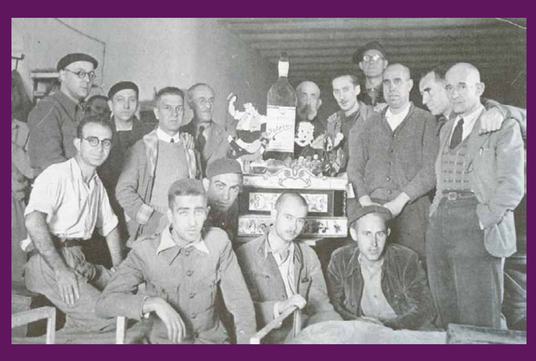

València, març de 1942
Manuel Sanchis Guarner, —assegut a l'esquerra amb camisa blanca— amb altres companys represaliats a la presó de Montolivet, celebrant les Falles.

MSC

Perpinyà, 24 de setembre de 1950
El mestre Pau Casals i els altres integrants del Jurat Qualificador en el moment de proclamar Xavier Casp com a guanyador de la Flor Natural dels Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a l'exili. Rere Casp, dempeus, el president de la Generalitat a l'exili, Josep Irla.

São Paulo, 25 d'octubre de 1958
Taula presidencial de la Conferència de l'Orde Internacional Valencianista, celebrada al Centre Català de São Paulo. La bandera és una estelada amb tres estels representant el País Valencià, Catalunya i les Illes.

LA NOVA CATALUNYA / BPR-CRAI-UB

L'Alguer, 10 de setembre de 1961
Jurat dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili. D'esquerra a dreta: Rafael Tasis, Joan Triadú, el professor Bollelli, Ferran Soldevila, Josep Maria Llompart, Joan Fuster i el professor Sanna.

AMTM

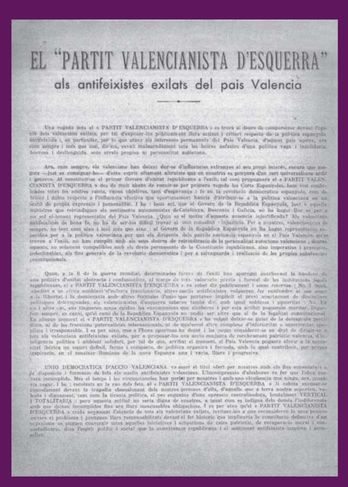

Orà, maig de 1946
Full volant de propaganda editat pel Partit Valencianista d'Esquerra en l'exili nordafricà.

BPA

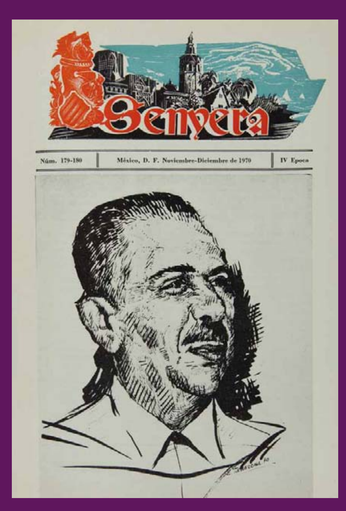

Mèxic DF,
novembre-desembre de 1970
Senyera. La revista de la Casa Regional Valenciana de Mèxic dedica la seua portada a la memòria de Lázaro Cárdenas, el president mexicà que obrí les portes del país als republicans espanyols.

BVNP

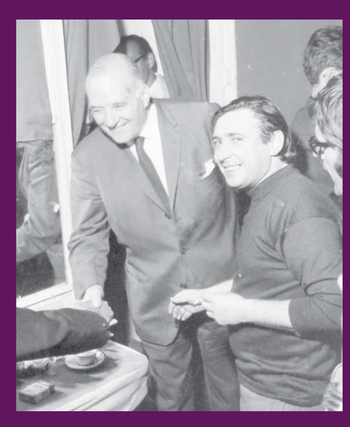

París, 3 de març de 1974
Josep Tarradellas, president de la Generalitat de Catalunya a l'exili, assisteix a un dels concerts de Raimon al Teatre Olympia.

AMTM

13

1939·1962
LA RESISTÈNCIA CULTURAL

La victòria aliada enfront de nazis i feixistes a la Segona Guerra Mundial **no comporta la caiguda del franquisme** com esperen les forces democràtiques de l'Estat espanyol, però l'aïllament internacional força el règim a tolerar algunes iniciatives culturals.

Lluny del derrotisme **els valencianistes reprenen la feina,** tot i que restringida encara durant molt temps a un àmbit editorial limitat a la temàtica poètica o folklòrica.

El primer nucli cultural s'articula al voltant de **les tertúlies literàries** de **Xavier Casp** i **Miquel Adlert,** antics dirigents socialcristians d'Acció Valenciana, que **el 1943 funden Editorial Torre** on **Joan Fuster i Vicent Andrés Estellés** publiquen les primeres obres poètiques. El 1948, l'editorial edita clandestinament la revista cultural ***Esclat.***

També el 1948 **Ricard Sanmartín,** fundador el 1912, de ***Pensat i Fet***, la degana de les revistes falleres en valencià, crea l'editorial **Lletres Valencianes.**

El 1949, des d'un recuperat Lo Rat-Penat, **Carles Salvador** posa en marxa **cursos de valencià** en els quals col·laboren altres destacats lingüistes com **Enric Valor i Francesc Ferrer i Pastor.** Tots ells publiquen gramàtiques, ortografies, diccionaris... en una ingent tasca per alfabetitzar milers de valencians en la seua llengua.

El 1951 té lloc un fet molt significatiu, l'exitosa acollida, a l'Ajuntament de València, d'una exposició sobre **el Diccionari Català-Valencià-Balear,** la magna obra dirigida pels illencs mossèn Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll, en la redacció de la qual hi col·labora intensament **Manuel Sanchis Guarner.**

El 1954 el patrici **Nicolau Primitiu Gómez i Serrano** crea **Sicània,** que a més d'editar la revista del mateix nom, esdevé l'editorial més important i prolífica d'aquesta etapa, que publica en pocs anys més d'un centenar de llibres en una dotzena de col·leccions temàtiques diferents que donen a conèixer una nova generació d'autors valencians.

València, 12 de desembre de 1951
L'estada als baixos de l'Ajuntament de l'exposició itinerant del *Diccionari Català-Valencià-Balear,* assoleix un èxit esclatant durant dotze jornades. El diumenge 16 de desembre la visita de 4.000 persones obliga Manuel Sanchis Guarner a repetir la conferència de presentació deu vegades. Rere seu, Joan Fuster i Julian San Valero. A la taula presidencial Nicolau Primitiu Gómez i Serrano i Manuel Gonzàlez i Martí.
FJI

València, *circa* 1950
Reunió dels grup d'autors de l'Editorial Torre. D'esquerra a dreta, dempeus: Francesc Navarro, Rafael Villar, Joan Fuster, Santiago Bru i Vidal, Emili Beüt, Xavier Casp, Miquel Adlert i Lluís Margarit; asseguts: Josep Sanç Moya, Maximilià Thous i Llorens, Miquel Dolç i Francesc Bort.
EA

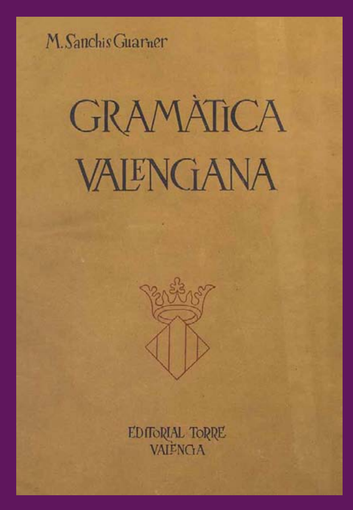

València, 1950
Gramàtica Valenciana. Manuel Sanchis Guarner reprèn tan aviat com pot la tasca divulgadora.
BC

València, 9 de març de 1954
Enric Valor impartint classe oral en els cursos de valencià de Lo Rat-Penat.
AVL

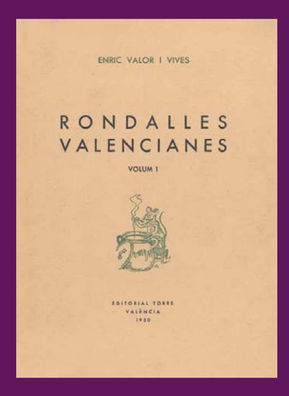

València, 1950
Rondalles valencianes. El volum que inicia l'obra rondallística d'Enric Valor.
BVNP

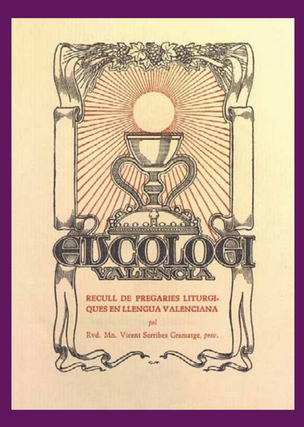

València, 1951
Eucologi valencià. Aquest missal editat per Lletres Valencianes és una iniciativa de Nicolau Primitiu Gómez i Serrano que és premiada a la Fira del Llibre de 1952.
BC

València, 1953
Ciutat a cau d'orella. El primer llibre de poesia de Vicent Andrés Estellés.
BC

València, 1961
Una dona com una altra. Beatriu Civera és una de les noves narradores de la generació de postguerra.
BC

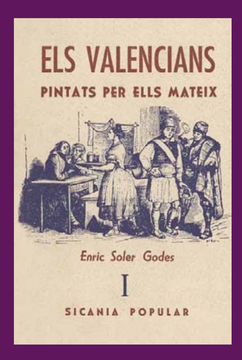

València, 1962
Els valencians pintats per ells mateix. L'etnografia és també una de les temàtiques que es poden editar sense massa problemes amb la censura.
BVNP

1837 · 1977
EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

14

1962·1977
L'EXPLOSIÓ FUSTERIANA

El testimoni del valencianisme republicà passa a una nova generació que pren el relleu evolucionant **de la resistència a l'acció cultural, cívica i política.**

1962 és l'any clau. **Joan Fuster,** exercint el mestratge sobre tota la nova generació valencianista, publica el llibre que marca tota una època. ***Nosaltres, els valencians*** és alhora un assaig històric —una interpretació de la història i de la identitat dels valencians— i un programa polític —una proposta de futur, democràtica, popular, moderna, de recuperació nacional.

Fuster posa al dia el discurs de la generació valencianista republicana vinculant el futur del País Valencià a **un projecte compartit amb el conjunt dels Països Catalans.**

Aquesta renovada visió allibera l'energia d'un país llargament silenciat. Durant els següents quinze anys **les iniciatives culturals, cíviques i polítiques se succeeixen a un ritme i intensitat mai vistes.**

S'impulsen **campanyes** com «Parlem valencià» i «Valencians, unim-nos». Apareixen **músics que posen la banda sonora als nous temps** com Raimon, Ovidi Montllor, Al Tall... Naixen **nous partits polítics** com Partit Socialista Valencià, Unió Democràtica del País Valencià, Germania Socialista, Partit Socialista d'Alliberament Nacional, Partit Socialista del País Valencià... S'obren **llibreries** com Concret i Tres i Quatre a València, Set i Mig a Alacant... Es funden **noves editorials** com 3i4 i Gorg, que edita una revista homònima. Es crea el Secretariat d'Ensenyament de l'Idioma que en pocs anys forma **milers de professors de valencià.** S'instauren els **Premis Octubre,** que dinamitzen el teixit literari i cultural. Se celebra el **Primer Congrés d'Història del País Valencià,** en la línia, tal com demana Fuster, que una nova generació d'investigadors repassen el país de dalt a baix...

Tot i que a les primeres eleccions democràtiques a la fi del franquisme el valencianisme no aconsegueix representació parlamentària, **els seus postulats han assolit el major grau de penetració social de la història, i ha posat les llavors d'un futur en llibertat.**

València, 9 d'octubre de 1977
Manifestació del Nou d'Octubre al seu pas per les Torres de Serrans. Mai abans s'havien aplegat mig milió de valencians en defensa dels seus drets nacionals.
BVNP / FONS JARQUE

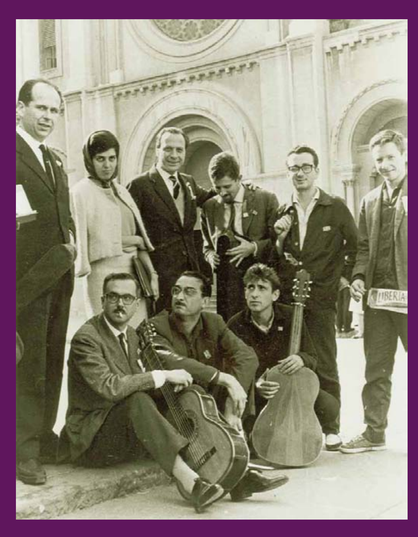

Castelló, 21 d'octubre de 1962
3r Aplec de la Joventut del País Valencià. Primer contacte dels Setze Jutges i Raimon. Davant de l'església de la Santíssima Trinitat, d'esquerra a dreta, dempeus: Delfí Abella, Lina Lujan, Lluís Serrahima, Francesc Pi de la Serra, Joan Francesc Mira i Ramon Bastardes; asseguts: Josep Maria Espinàs, Joan Fuster i Raimon.
CJF

València, 9 d'octubre de 1965
La primera de les campanyes reivindicatives de la nova generació valencianista, que omple les parets de tot el País Valencià amb aquest senzill i subversiu eslògan.
ECC

El Puig, 23 d'octubre de 1977
18è Aplec del País Valencià.
OFR

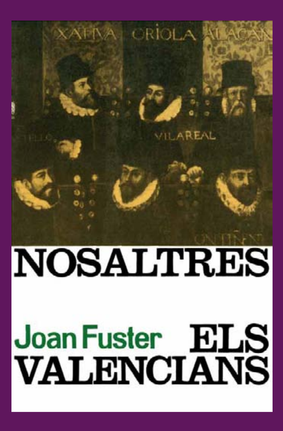

Barcelona, 1962
Nosaltres, els valencians. El llibre que marca a frontera entre la «pre» història i la història del País Valencià.
FJI

Barcelona, juny de 1968
Serra d'Or. Número monogràfic que es fa ressò del moment de gran vitalitat de la cultura catalana al País Valencià.
FJI

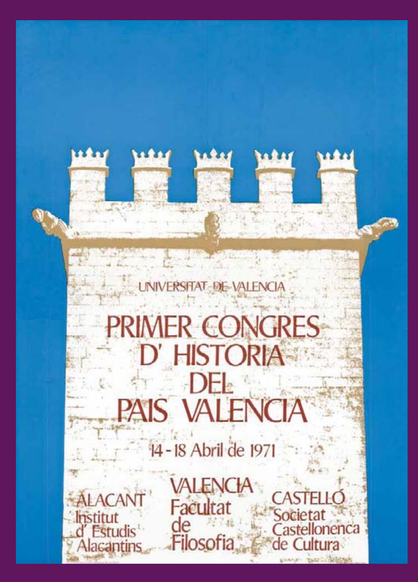

València, 14 d'abril de 1971
Cartell del Primer Congrés d'Història del País Valencià, celebrat descentralitzadament a Alacant, Castelló i València.
BVNP

València, juny de 1971
Gorg. La revista es fa ressò de l'obra recentment editada d'Alfons Cucó, «El valencianisme polític», el primer estudi en profunditat i rigorós sobre la història del moviment des dels seus orígens.
BC

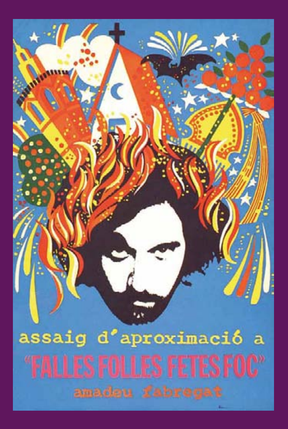

València, 1974
Falles folles fetes foc. Amadeu Fabregat guanya amb aquesta obra el Premi Octubre d'Assaig.
BC

Alacant, 5 de febrer de 1977
Cartell —amb una obra del pintor alcoià Antoni Miró— de promoció dels premis literaris convocats per la llibreria alacantina Set i Mig.
FJI

Joan Fuster vist per Andreu Alfaro

1837·1977
EL VALENCIANISME REPUBLICÀ